

Sporenie na Slovensku do roku 1918

František Chudják, Národná banka Slovenska

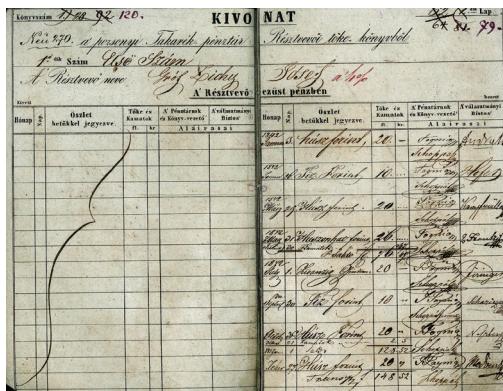
Začiatky sporenia na Slovensku súviseli so vznikom prvých peňažných ústavov, najmä so vznikom Bratislavskej sporiteľne v roku 1841. V príspevku sa porovnáva spôsob sporenia a počty vkladateľov v slovenských bankách a v neslovenských peňažných ústavoch. Súčasťou príspevku sú ukážky najstarších vkladných knižiek uložených v archíve NBS.

Slovensko tvorilo do roku 1918 integrálnu súčasť celouhorskej ekonomiky. Reprezentantmi relatívne rozvinutejších foriem peňažných ústavov pôsobiach v tomto priestore boli pôvodne len zastupiteľstvá cudzích finančných inštitúcií, hlavne viedenských. V roku 1824 vznikla v Bratislave filiálka Viedenskej prvej rakúskej sporiteľne a o tri roky neskôr ďalšie v Nových Zámkoch, vo Zvolene a v Trnave. Išlo však len o pobočky zahraničných bánk, ktoré svoje prebytky ukladali v materských centrách a o rozvoj miestnej ekonomiky nemali väčší záujem. Podľa ich vzoru a s určitými osobitosťami, ktoré vyplývali zo špecifických hospodárskych, sociálnych a spoločenských pomerov Slovenska, začali sa zakladať i domáce peňažné ústavy. Vznikali na účastinnom základe spočiatku výlučne pod označením „sporiteľňa“ a až po roku 1867 sa po prvýkrát použilo pomenovanie „banka“, „ústav“ a iné. Prvým takýmto samostatným peňažným ústavom bola Bratislavská sporiteľňa (Pressburger Sparkasse), neskôr Bratislavská I. sporiteľňa, založená v roku 1841 v Bratislave. Podľa prvých stanov Bratislavská sporiteľňa prijímala vklady len do výšky 2000 zlatých, čo malo zabráňovať tomu, aby sa zužoval priestor pre malých vkladateľov. Vklady do 100 zlatých sa úročili 4 %, od 101 do 1000 zlatých 3,5 % a od 1001 do 2000 zlatých 3 %. Sumy do 50 zlatých sa vyplácali bez výpovede. Prvým vkladateľom sporiteľne bol gróf Jozef Zichy, syn predsedu správnej rady sporiteľne Františka Zichyho, ktorý vložil na svoju vkladnú knižku 20 zlatých. Dnes je uložená v zbierke vkladných knižiek archívu Národnej banky Slovenska. Keďže však bolo spočiatku málo vkladateľov, čoskoro bolo treba zmeniť stanovy. Vkladový úrok bol jednotne stanovený na 4 %, s väčšími vkladateľmi nad 2000 zlatých mohlo riaditeľstvo dohodnúť osobitné úrokové sadzby.

Bratislavská sporiteľňa sa stala prototypom ďalších jedenástich obchodných spoločností bankového charakteru, ktoré vznikli na Slovensku do konca 40. rokov 19. storočia, napr. v Košiciach, Banskej Bystrici, Komárne, Levoči a v Trnave. V roku 1868 bol založený aj prvý čisto slovenský peňažný ústav (so slovenskou správou a slovenským rokovacím jazykom), a to Turčiansko-Svät-Martinská sporiteľňa. V roku 1879 pribudol Ružomberký úverkový účastinársky spolok (od roku 1904 názov Úverná banka, Ružomberok, a od roku 1919 Slovenská banka, Bratislava). Kreditné a debetné úrokové sadzby jednotlivých peňažných ústavov sa často menili, keďže banky museli pri formovaní úverových podmienok a postupov počítať s radom objektívnych (úro-

ková sadzba centrálnej banky, celková hospodárska situácia) a subjektívnych (nedostatok voľných prostriedkov, miestna konkurencia) národohospodárskych faktorov. Napríklad správna rada Ružomberského úverkového účastinárskeho spolku na svojej schôdzke 9. júla 1879 stanovila 10 % debetnú sadzbu pre úvery do 200 zlatých, pri vyšších sumách banka požadovala 9 % úrok. Kreditné sadzby, čiže vkladový úrok, boli stanovené takto: vklady na neurčitý čas sa úročili 6 %, vklady viazané na 18 mesiacov 7 %, vklady peňažných ústavov 7,5 %.

V roku 1886 vznikla Tatra, hornouhorská banka v Martine, na dlhé obdobie najväčší a kapitálovo najsilnejší slovenský peňažný ústav, známejší pod neskorším názvom Tatra banka. Tento peňažný ústav mal zo všetkých národne slovenských bánk najväčší počet vkladateľov. V roku 1900 vklady na vkladné knižky a bežné účty dosiahli 6,1 mil. korún. V roku 1892 došlo k zavedeniu zlatej korunovej meny a po prechodnom období ôsmich rokov sa museli od 1. januára 1900 všetky vklady v bankách prepočítavať na novú menu v pomere 1 zlatý ku 2 korunám. Napríklad filiálka Tatra banky v Bytči mala k 31. júnu 1904 celkovo 1626 vkladateľov, ktorí vložili na vkladné knižky 1 266 553 korún. Priemerný vklad na jednu vkladnú knižku predstavoval okolo

Vkladná knižka Bratislavskej sporiteľne z roku 1842 na meno gróf Jozef Zichy

Vkladná knižka Turčiansko-Svät-Martinskej sporiteľne z roku 1916

Svoj k svojmu!

Toto je slávne heslo! Najme keď obyvcom stránkam ošoh donáša. Tohto hesla mali by sa držať i naši rodičia v Amerike, keď posielajú peniaze do starej vlasti. Mäli by nahlásiť, že najlepšie je poslať peniaze skrze svoju banku „Tatra“ v Turčianskom Sv. Martine, ktorí svojich rodičov lepšie obstarajú, než ich obstará cudzí.

Z toho majú by obyvcom stránky ošoh:

1. Mäli by z toho ošoh náš rodák v Amerike, alebo jeho rodina v Uhorsku, lebo za tú istú sumu dollárov dostal by od banky „Tatra“ viac rakúskych peniazi, než dostane, keď dolláre inou cestou posla.

2. Mäli by z toho ošoh i banka „Tatra“, keď i nie toľký, koľký majú mnohí bankári, ktorí na posielanie hoci veľkú províziu, ale peniaze mäli by aký taký ošoh.

Banka „Tatra“ je najväčšia banka od Kešic po Prešporek, lebo mä

800.000 (osemstotisíc) korún v zlate svojho vlastného základného kapitálu

a 3.000.000 (tri milióny) korún v zlate obežného kapitálu.

tak že je to dostav pre každého úplne bezpečný.

Banka „Tatra“ prijíma vklady na zárukovanie (na interesy), a platí od každých 100 korún

— 5 korún interese (tedy od 100 dollárov — 5 dollárov interese).

Kto chce si z nás vložiť peniaze na interisy, nech nám pošle dollár. My posielame mu ich spolačlive na rakúske peniaze a posielame mu vkladnú knižku. — Úroky idu mu od toho dňa, v ktorý deň peniaze k nám došli.

Ale náš rodák nemäli poslať dolláre sem do Uhorska, ale mäli ich poslať na

s tým dohodnutím, že to platí pre nás, a nám len v jeho-rokochom listu odpíše, čo mäme a ho-

notených peniazi mäli, či mu ich mäme na vklad vložiť, a či dákomu v Európe vypláti.

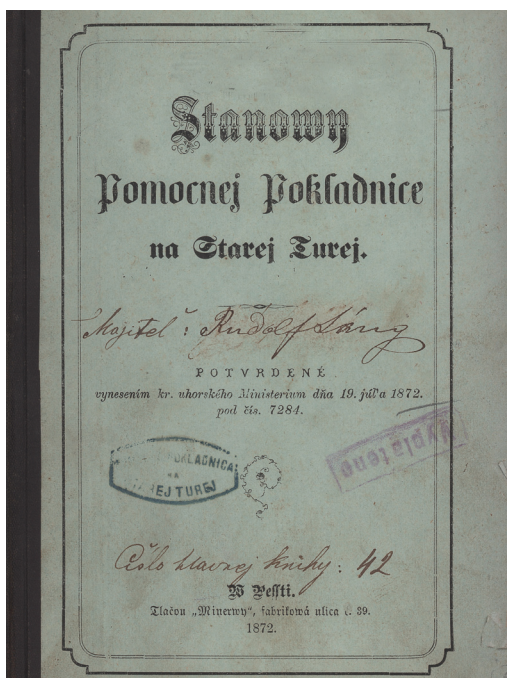
Takýmto šinom naši rodičia spoznájú i to, pošto, čo by od peniazi v Amerike do Európy platili. Ktorý z našich velených rodičov v Amerike chce by od nás akokoľvek vysvetlenie, nech nám len smelo odpíše čo chce, my mu vždy včasne a chytro odpovieme.

S deťom

„Tatra“ hornohorská banka ústavnáryšok
v Turčianskom Sv. Martine, v Uhorsku.

Mä filálky v Dolnom Kubine (v Orave), v Šenci (v Nitriansk. stol.) a vo Veľ. Bytci (v Trenč. stol.)

Leták vyzývajúci amerických Slo-
vákov k sporeniu v Tatra banke

Stanovy a zároveň vkladná knižka
Pomocnej pokladnice v Starej
Turej z roku 1872

779 korún. Podľa rakúskeho časopisu Börsenkurier č. 10 z roku 1913 predstavuje jedna rakúska koruna z roku 1912 na dnešné podmienky hodnotu okolo 5,12 €. Charakteristickým ukazovateľom Tatra banky i ostatných slovenských bánk bolo, že ich vkladatelia boli síce kapitálovo slabší, no o to bolo ich sporenie intenzívnejšie. Na tomto priaznivom ukazovateli sa podieľali aj úspory slovenských vstahovalcov v Amerike. Priemerný vklad na jednu vkladnú knižku bol v neslovenských bankách väčší. Na Slovensku sa sporenie uskutočňovalo viac do šírky, sporilo teda viac ľudí, ale sumy boli menšie. V bilanciách slovenských bánk prevládali vklady na vkladné knižky, čo boli vlastne úspory širokých vrstiev vkladateľov. Vklady na bežné účty tvorili predovšetkým uložené prebytky iných peňažných ústavov, priemyselných podnikov, obchodných firiem, spolkov a komunálnych inštitúcií.

Významnú úlohu pri šírení sporivosti medzi širokými ľudovými vrstvami na slovenskom vidieku zo-

hrali aj nacionálne slovenské svojpomocné spolky s peňažným zameraním ako zárodok budúceho družstevného a ľudového peňažníctva. Ich počiatky úzko súviseli s činnosťou príslušníkov štúrovskej generácie, ktorí v rámci svojho národného programu vyvíjali úsilie o zlepšenie hospodárskych a sociálnych podmienok života ľudu. Ľudovít Štúr vkladnú knižku pravdepodobne nemal, ale patril k prvým propagátorom sporenia na Slovensku. V roku 1845 v Slovenských národných novinách vo svojich úvodníkoch pod názvom Dobročinné ústavy vyzýval k zakladaniu slovenských peňažných ústavov pod názvom sporiteľnice. Jednou z organizačných foriem tejto snahy na poli hospodárskom boli svojpomocné spolky peňažného charakteru, ktorých cieľom bola ochrana najchudobnejších vrstiev pred biedou a úžerou. Medzi horlivých propagátorov hospodárskej svojpomoci patril aj sobotištý učiteľ Samuel Jurkovič. Vrcholom jeho celoživotného snaženia bol Gazdovský spolok uvádzaný aj ako Hospodársky ústav v Sobotišti. Tento najstarší a de facto na európskom kontinente prvý svojpomocný úverový spolok družstevného typu vznikol 9. februára 1845. Jeho hlavným poslaním bolo hmotné povznesenie miestneho obyvateľstva cestou pravidelného sporenia. Základná suma, ktorá sa vkladala pri vstupe do spolku, bola 50 gráciarov. Každý člen potom ukladal týždenne, v nedeľu, tri gráciare. Vklady sa úročili 6 % úrokom. Sobotištý príklad si v krátkom čase našiel nasledovníkov v rôznych regiónoch Slovenska. Na čele týchto peňažných spolkov stáli prevažne ľudovýchovní pracovníci a predstavitelia miestnej národnej inteligencie. Okrem hospodárskych funkcií plnili aj všestrannú mravnú, náučno-osvetovú a verejnoprospešnú činnosť. V 60. rokoch 19. storočia zásluhou takých výrazných osobností slovenského hospodárskeho a spoločenského života, akými boli národohospodár a publicista Daniel Gabriel Lichard, politik, básnik a publicista Ján Francisci a tiež profesor prvého slovenského gymnázia v Revúcej Samuel Ormis, pribudli k úverným spolkom staršieho typu na rovnakých princípoch fungujúce vzájomné pomocnice a pomocné pokladnice. Zohrávali významnú úlohu na miestnej úrovni, kde podporovali rozvoj poľnohospodárstva a remeselnej výroby. Limitujúci faktor ich obchodných činností predstavovali finančné zdroje, ktorými disponovali. Klientela družstiev totiž pochádzala prevažne z radov drobných roľníkov a remeselníkov. Vzhľadom na túto skutočnosť mali na ich chod nepriaznivý dopad niektoré ustanovenia tzv. družstevného zákona z roku 1875, obmedzujúce prijímanie mimoriadnych vkladov.

Peňažné ústavy (banky a úverné ústavy) sa postupne rozšírili do všetkých regiónov Slovenska. V roku 1918 na našom území pôsobilo 228 bánk a približne 250 úverných družstiev. Z bankových inštitúcií bolo len 32 slovenských (so slovenskou správou), ostatné boli maďarské, nemecké alebo maďarsko-nemecké. Na Slovensku vyvíjalo svoje aktivity aj 12 filiállok ôsmich bánk, ktoré mali svoju centrálu mimo teritória Slovenska, i viaceré mimoslovenské banky, ktoré tu vôbec nemali vlastné záchytné body, napr. v podobe filiállok.